קיצור שלחן ערוך — אסור רכילות לשון הרע נקימה ונטירה

כְּתִיב לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּךָ, אֵיזֶהוּ רָכִיל, זֶה שֶׁטּוֹעֵן דְּבָרִים, וְהוֹלֵךְ מִזֶּה לָזֶה, וְאוֹמֵר: כָּךְ אָמַר פְּלוֹנִי, כָּךְ וְכָךְ שָׁמַעְתִּי עַל פְּלוֹנִי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֱמֶת וְגַם אֵין בּוֹ גְּנוּת הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלָאו, וְהוּא עָוֹן גָּדוֹל, וְגוֹרֵם לַהֲרֹג נְפָשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, לְכָךְ נִסְמַךְ לוֹ, וְלֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ. צֵא וּלְמַד מָה אֵרַע לְדוֹאֵג הָאֱדוֹמִי, שֶׁאָמַר לְשָׁאוּל כִּי אֲחִימֶלֶךְ נָתַן לְדָוִד צֵדָה וָחָרֶב. אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר הָיָה אֱמֶת. וְגַם לֹא הָיוּ גְּנוּת לַאֲחִימֶלֶךְ, שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה בָּזֶה שׁוּם מַעֲשֶׂה רַע, וְגַם אִם שָׁאוּל בְּעַצְמוֹ הָיָה שׁוֹאֵל לַאֲחִימֶלֶךְ, הָיָה אוֹמֵר לוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה, כִּי לֹא נִתְכַּוֵּן לַחְטֹא בָּזֶה נֶגֶד שָׁאוּל, עִם כָּל זֶה גָּרַם הָרְכִילוּת שֶׁל דּוֹאֵג, שֶׁנֶּהֶרְגוּ כַּמָּה כֹּהֲנִים (רמב"ם וכסף משנה הל' דעות פרק ז').

יֵשׁ עָוֹן גָּדוֹל מִזֶּה עַד מְאֹד, וְהוּא בִּכְלָל לָאו זֶה, וְהוּא לָשׁוֹן הָרָע. וְהוּא הַמְסַפֵּר בִּגְנוּת חֲבֵרוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאוֹמֵר אֱמֶת. אֲבָל הָאוֹמֵר שֶׁקֶר, נִקְרָא מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵרוֹ. אֲבָל בַּעַל לָשׁוֹן הָרַע, זֶה שֶׁיּוֹשֵׁב וְאוֹמֵר: כָּךְ וְכָךְ עָשָׂה פְּלוֹנִי, כָּךְ וְכָךְ הָיוּ אֲבוֹתָיו, כָּךְ וְכַךְ שָׁמַעְתִּי עָלָיו, וְאוֹמֵר דְּבָרִים שֶׁל גְּנַאי. עַל זֶה אָמַר הַכָּתוּב יַכְרֵת ה' כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדוֹלוֹת. הַמְקַבֵּל לָשׁוֹן הָרַע הוּא גָּרוּעַ יוֹתֵר מִן הָאוֹמְרוֹ, וְלֹא נֶחְתַּם גְּזַר דִּין עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא עַל לָשׁוֹן הָרַע בִּלְבָד (רמב"ם פרק ז').

עַד הֵיכָן לָשׁוֹן הָרַע. שָׁאַל אֶחָד לַחֲבֵרוֹ, אָנָה אֶמְצָא אֵשׁ. וְאָמַר לוֹ: הֵיכָן נִמְצָא אֵשׁ, בְּבֵית פְּלוֹנִי, שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַרְבֵּה בָּשָׂר וְדָגִים, וּמְבַשְּׁלִים שָׁם תָּמִיד (ערכין דף ט"ו ע"ב הגהות מיימוני מ"א ומחצית השקל סִימָן קנ"ו).

וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵם אֲבַק לָשׁוֹן הָרַע. כֵּיצַד. אָמַר שִׁתְקוּ מִפְּלוֹנִי, אֵינִי רוֹצֶה לְהוֹדִיעַ מָה אֵירַע וּמֶה הָיָה, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. וְכֵן הַמְסַפֵּר בְּטוֹבוֹת חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי שׂוֹנְאָיו, הֲרֵי זֶה אֲבַק לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁזֶּה גּוֹרֵם לָהֶם שֶׁיְּסַפְּרוּ בִּגְנוּתוֹ. וְעַל זֶה הָעִנְיָן אָמַר שְׁלֹמֹה מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל, בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּם קְלָלָה תֵּחָשֵׁב לוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי רָעָתוֹ. וְכֵן הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע דֶּרֶךְ שְׂחוֹק וְדֶרֶךְ קַלּוּת רֹאשׁ, כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּשִׂנְאָה, הוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אָמַר בְּחָכְמָתוֹ כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיּוֹרֶה זִיקִים חִצִּים וָמָוֶת וְאוֹמֵר הֲלֹא מְשַׂחֵק אָנִי. וְכֵן הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע, בְּרַמָּאוּת, שֶׁעוֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ מְסַפֵּר רַק לְפִי תֻּמּוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁזֶּהוּ לָשׁוֹן הָרַע, וּכְשֶׁגּוֹעֲרִין בּוֹ, אוֹמֵר, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּהוּ לָשׁוֹן הָרַע, אוֹ שֶׁאִלּוּ מַעֲשָׂיו שֶׁל פְּלוֹנִי.

אֶחָד הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְהַמְסַפֵּר דְּבָרִים שֶׁגּוֹרְמִים, אִם נִשְׁמְעוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ, לְהַזִּיק חֲבֵרוֹ בְּגוּפוֹ אוֹ בְּמָמוֹנוֹ. וַאֲפִלּוּ לְהָצֵר לוֹ אוֹ לְהַפְחִידוֹ, הֲרֵי זֶה לָשׁוֹן הָרַע. וְאִם כְּבָר נֶאֶמְרוּ הַדְּבָרִים בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, מִסְתָּמָא כְּבָר נִתְפָּרְסֵם הַדָּבָר. וְאִם סִפֵּר הַדָּבָר אֶחָד מִן הַשְּׁלֹשָׁה פַּעַם אַחֶרֶת, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם לָשׁוֹן הָרַע, וְהוּא שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִיר הַקּוֹל וּלְגַלּוֹתוֹ יוֹתֵר. מַה תַּקָּנָתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרַע. אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא, יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ (רמב"ם וגמרא שָׁם)

אָמַר ר' יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אַרְבָּעָה כִּתּוֹת אֵין מְקַבְּלוֹת פְּנֵי שְׁכִינָה, כַּת לֵצִים, וְכַת חֲנֵפִים וְכַת שַׁקְרִים וְכַת מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע. כַּת לֵצִים, דִּכְתִיב מָשָׁךְ יָדוֹ אֶת לוֹצְצִים (פֵּרַשׁ רש"י מָשָׁךְ יָדוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵהְיוֹת אֶת לוֹצְצִים). כַּת חֲנֵפִים דִּכְתִיב, כִּי לֹא לְפָנָיו חָנֵף יָבֹא. כַּת שַׁקְרִים דִּכְתִיב דּוֹבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי. כַּת מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע דִּכְתִיב כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אַתָּה לֹא יְגָרְךָ רָע (וּפֵרַשׁ רש"י, לֹא יָגוּר עִמְּךָ רַע, וְגַבֵּי מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע כְּתִיב, דִּכְתִיב בְּהַהוּא פַּרְשָׁתָא כִּי אֵין בְּפִיהוּ נְכוֹנָה וְגוֹ') צַדִּיק אַתָּה ה', לֹא יָגוּר בִּמְגוּרֶךָ רָע (סוטה פרק ז) וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כָּל לֵיצָנוּתָא אֲסִירָא בַּר מִלֵּיצָנוּתָא דַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים דִּכְתִיב וַיְהִי בַּצָּהֳרַיִם וַיְהַתֵּל בָּהֶם אֵלִיָּהוּ וְגוֹ'.

הַנּוֹקֵם מֵחֲבֵרוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תִקֹּם. וְכֵיצַד הִיא הַנְּקִימָה. אָמַר לַחֲבֵרוֹ. הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֳּמָךְ, אָמַר לוֹ: אֵינִי מַשְׁאִילְךָ. לְמָחָר הָיָה חֲבֵרוֹ צָרִיךְ לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ, הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֳּמָךְ. אָמַר לוֹ, אֵינִי מַשְׁאִילְךָ כְּמוֹ שֶׁאַתָּה לֹא הִשְׁאַלְתָּנִי כַּאֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי מִמְּךָ, הֲרֵי זֶה נוֹקֵם וְעוֹבֵר בְּלָאו. אֶלָּא כְּשֶׁיָּבֹא לוֹ לִשְׁאֹל, יִתֵּן בְּלֵב שָׁלֵם, וְלֹא יִגְמֹל לוֹ כַּאֲשֶׁר גְּמָלוֹ, אֶלָּא רָאוּי לוֹ לָאָדָם לִהְיוֹת מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו, עַל כָּל דִּבְרֵי הָעוֹלָם, שֶׁאֵצֶל הַמְּבִינִים הַכֹּל דִּבְרֵי הֶבֶל וַהֲבַאי, וְאֵינָן כְּדַאי לִנָּקֵם עֲלֵיהֶם. וְכֵן אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, אִם גָּמַלְתִּי שׁוֹלְמִי רָע וַאֲחַלְּצָה וְגוֹ' (אסור קלָלָה כָּתַבְנוּ בְּסִימָן ו' סָעִיף ג').

אִם תִּרְצֶה לְהִנָּקֵם מֵאוֹיְבֶךָ. תּוֹסִיף מַעֲלוֹת טוֹבוֹת וְתֵלֵךְ בְּדַרְכֵי יְשָׁרִים, וּבָזֶה מִמֵּילָא תִּנָּקֵם מִשּׂוֹנְאֶיךָ, כִּי הוּא יִצְטַעֵר עַל מִדּוֹתֶיךָ, וְיִתְאַבֵּל בְּשָׁמְעוֹ שִׁמְךָ הַטּוֹב. אֲבָל אִם תַּעֲשֶׂה מַעֲשִׂים מְכֹעָרִים, אָז יִשְׂמַח שׂוֹנְאֲךָ עַל קִלּוֹנְךָ וְחֶרְפָּתְךָ, וְהִנֵּה הוּא מִתְנַקֵּם בָּךְ.

כָּל הַנּוֹטֵר לְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא תִטֹּר אֵת בְּנֵי עַמֶּךָ. כֵּיצַד הִיא הַנְּטִירָה. רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הַשְׁאִילֵנִי דָּבָר פְּלוֹנִי, וְלֹא רָצָה שִׁמְעוֹן. לְיָמִים בָּא שִׁמְעוֹן לִשְׁאֹל אֵיזֶה חֵפֶץ מֵרְאוּבֵן, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן: הֵא לָךְ, הֲרֵינִי מַשְׁאִילְךָ וְאֵינִי כְּמוֹתְךָ, לֹא אֲשַׁלֵּם לְךָ כְּמַעֲשֶׂיךָ. הָעוֹשֶׂה כָּזֶה, עוֹבֵר בְּלֹא תִטֹּר, אֶלָּא יִמְחֶה הַדָּבָר מִלִּבּוֹ, וְלֹא יִזְכְּרֶנּוּ כְּלָל. וְזוֹ הִיא הַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּתְקַיֵּם בָּהּ יִשּׁוּב הָאָרֶץ, וּמַשָּׂאָם וּמַתָּנָם שֶׁל בְּנֵי אָדָם זֶה עִם זֶה (רמב"ם שָׁם).